

Világgazdasági Kutatóintézet

A biztonság gazdasági vonatkozásai, a mozgástér perspektívái

A világgazdaság nyitottsága és a biztonság (értékesítési biztonság)

Vitaanyag

2007. január

I. A globális trendek

A világgazdaság integrálódási folyamata napjainkra olyan összetett gazdasági rendszert hozott létre, ahol a gazdasági kapcsolatok nemcsak egyre több államra terjednek ki, de ahol az árukereskedelem mellett a szolgáltatások kereskedelme, a tőke, a munkaerő áramlása, a technológia és hírközlés nemzetköziesedése a kölcsönös függőségek, az interdependenciák elmélyülését eredményezte. Ennek a globalizálódó nemzetközi gazdasági környezetnek a gazdasági nyitottság alapvető eleme, feltétele és következménye. Világgazdaságunkra a következő trendek a meghatározók a második évezred elején:

1. A globalizálódó világgazdaságban **egy állam világgazdasági nyitottsága az egyik legfontosabb feltételévé vált a gazdasági sikerességnek és a dinamikus növekedésnek** (olyan más tényezők mellett, mint a humántőke, a beruházások szintje vagy a népességnövekedés).¹ Ez nemcsak célkitűzés, de realitás is, a világgazdaság ebből a logikából fakadóan egyre nyitottabbá válik. Amíg a **külkereskedelem GDP-hez viszonyított arányával** mért világgazdasági nyitottság az 1970-es években globálisan mindössze 13%-ot tett ki, addig 2005-ben ez a mutató már 28%. A Világbank 2007-es jelentése² a világkereskedelem jelentőségének előretörését, a világgazdaság nyitottságának további növekedését prognosztizálja, amelynek mértéke 2015-re elérheti a 31, 2030-ra akár a 34%-ot.
2. A világgazdaságban zajló folyamatok azt mutatják, hogy **a nyitottság növekedése nem azonos mértékben alakul az egyes országok tekintetében**. Amíg jelenleg még a legnyitottabb országok Németország, Belgium és Hollandia, addig húsz év múlva a világ három legnyitottabb gazdasága Kína, Korea és Törökország lesznek. Törökország esetében a nyitás az EU-csatlakozásra való felkészüléssel függ össze. Az európai gazdasági térség legnyitottabb országa ugyanakkor Spanyolország lesz, ami az Európa és Latin-Amerika közötti összekötő szereppel magyarázható. Amerikában Mexikó és Brazília nyit majd átlagon felüli mértékben, és várható Görögország, Írország és Franciaország nyitottságának növekedése is.³
3. **A világkereskedelem a világgazdasági növekedés legfontosabb motorja**. A kereskedelem gyakorlatilag valamennyi termelési szektorban gyorsabban nőtt mint a kibocsátás és az előrejelzések szerint ez a tendencia folytatódik a következő évtizedben is. Gyakorlatilag valamennyi növekedést produkáló gazdaságra igaz lesz, hogy a külkereskedelem szerepe még az eddieknél is nagyobb hangsúlyt kap. Az elmúlt bő évtized kereskedelem bővülésének húzóerejét a volt-szocialista blokk országainak reintegrálódása, illetve a fejlődő országok világkereskedelembé való bekapcsolódása adta. Ágazati szinten a világkereskedelem növekedésének húzóágazata a szolgáltatások kereskedelme volt és várhatóan az is marad.
4. **A következő évtizedre a fejlődő országok súlyának rohamos növekedése lesz jellemző, amelyben Kína és India világkereskedelmi előretörése lesz a meghatározó**. A világkereskedelem értéke az elkövetkező húsz év alatt megháromszorozódhat és 2030-ra elérheti a 27 trillió dollárt. Amíg azonban jelenleg a világkereskedelem értékének kétharmadát még a fejlett országok realizálják, addig a fejlődő

¹ Opening economies succeed..., DBResearch, 2005

² Global Economic Prospects, World Bank, 2007

³ Kiss, J: A világ áru- és keresk..., 2007

országok előretörésével ez az arány húsz év alatt majdnem fele-fele arányra változik.

5. A növekedés nem azonos mértékben oszlik meg az egyes gazdasági centrumok között. Az USA lassulása várhatóan drasztikusabb lesz az európai térségnél, amely az elmúlt évben magához térni látszott. A tavalyi átlagon felüli növekedési trend az Európai Unió négy kulcsgazdaságában (Németország, Franciaország, Olaszország, Nagy-Britannia) ugyan nem látszik fenntarthatónak, ennek ellenére a korábbi recessziós prognózisok helyét mára optimistább előrejelzések vették át. A statisztikai adatok azt mutatják, hogy **az Európai Unió az elmúlt tíz évben sikeresen csökkentette munkaerőköltségét és alakított ki versenyképesebb szerkezetet, ami hozzájárult a világkereskedelmi részesedésének növekedéséhez (17%)**. Az euróövezet kétszer olyan gyorsan növelte exportját a fejlődő országokba, mint az Egyesült Államok⁴, ami szintén az európai versenyképességben rejlő növekedési tartalékokra utal.
6. A világgazdasági növekedés dinamizálását lehetővé tevő világgazdasági nyitottság nagyban függ azonban attól, hogyan alakul majd a világ egyes erőcentrumainak hozzáállása a **kereskedelempolitikai liberalizációs folyamatokhoz**. A WTO szabályozás és rövidtávon a Dohai Forduló lezárása vagy kudarca nagymértékben meghatározza majd az uralkodó szemléletet a világkereskedelemben, vagyis azt, hogy a protekcionista vagy inkább a liberális nézetek lesznek úrrá a világkereskedelmet meghatározó államokban, államcsoportokban. A Davosban megrendezett Világgazdasági Fórum előadásai legalábbis reményt keltenek a tekintetben, hogy a liberalizmus kiterjesztése, a dereguláció, a nem tarifális akadályok további lebontása olyan közös érdek, ami a Dohai Forduló lezárásának reményét vetíti előre. A hangsúly a tárgyalásokon eddig az agrárkereskedelmi vámok csökkentésén, az exporttámogatások harmonizálásán volt, ami a fejlett országok versenyelőnyét csökkentve segítené az agrárországok piacrajutását. A Dohai Forduló azonban olyan területeken is dinamizálhatná a világkereskedelmet, mint az ipari termékek esetében még mai napig létező nem tarifális akadályok lebontása (kiegyenlítő vámok, antidömping eljárások, állat- és növényegészségügyi intézkedések, stb), illetve a szolgáltatás kereskedelemben bevezetendő további liberalizáció, ami további impulzust adhatna ennek a húzóerőt jelentő kereskedelmi ágak (kommunikációs, pénzügyi és információs szolgáltatások).
7. A nemzetközi kereskedelem bővülése mellett a **nemzetközi tőkeáramlás** játszott meghatározó szerepet a világgazdaság integrálódásának folyamatában. A Világbank adatai szerint amíg a 70-es években a külföldi közvetlen beruházások éves értéke még alig érte el a 27,5 milliárd dollárt, addig ez az összeg 1986-90 között már 166 milliárd dollárra, 1995-re pedig 318 milliárd dollárra emelkedett. A külföldi tőkebefektetések nem elhanyagolható szerepet játszanak a kereskedelem dinamizálásában mindenekelőtt a transznacionális vállalatok tevékenységén keresztül.
8. A Világbank elemzése szerint a hosszú távú globális előrejelzések még akár rövid távú illetve regionális válságok esetén is tarthatók, vagyis **a világgazdaság alapvető fejlődési útján „feltartóztathatatlan”**. A legsúlyosabb globális problémák, amelyekkel a jövőben szembe kell nézni, a népességnövekedés, a fejlődő országok kereskedelemben történő aktív bekapcsolódása folytán jelentkező munkaerőpiaci ki-

⁴ Farkas, 2007

hívások, valamint a környezeti problémák, amelyekre már csak globális szinten lehet megfelelő választ adni.

9. A világgazdasági nyitottság a gazdasági növekedés egyik legfontosabb motorja és feltétele, **a nyitás azonban számos kihívást hordoz magában.** Új piacokat hoz a hazai vállalkozásnak, de nagyobb versenyhelyzetet is teremt, ezzel közvetve szükségessé teszi a hazai termelési struktúra folyamatos modernizálását, az intézményi keretek megújítását. A nemzetközi kereskedelembe történő integrálódás feltételezi az ország felkészültségét a globális kihívásokra, mint a környezeti ártalmak, a terrorizmus, stb. Emellett számos külső sokkhatás érheti az országot – keresleti és kínálati oldalon egyaránt, amelyekre megfelelő választ kell adni. A tőke nemzetközi áramlása a gyors nemzetközi pénzmozgásokra történő felkészülést, míg a munkaerő áramlása a migrációs problémák kezelését teszik szükségessé.

II. Magyarország külpiaci helyzete

A magyar gazdaság fejlődése szorosan követi a globális folyamatokat, amelyek nemcsak hatással vannak rá, de azoknak a magyar gazdaság is szerves részévé vált. A rendszerváltozással megkezdődött Magyarország reintegrálódása a világgazdaságba, ami politikai-gazdasági nyitást, a külkereskedelmi és pénzügyi kapcsolatok megélénkülését, dinamizálódását jelentette. A sikeres alkalmazkodást jól mutatja a magyar külkereskedelem eredményeinek mérlege. Magyarország külpiaci jellemzői röviden összefoglalva a következők:

- 1) Magyarország az elmúlt tizenhét év átalakulásának eredményeként nyitott, a világgazdaságba integrálódott gazdasággá vált. A gyors külgazdasági liberalizáció és az országba áramló külföldi tőke beruházásai és exportorientált tevékenységének köszönhetően **a gazdasági növekedés meghatározó forrásává vált a külkereskedelem.** Természetesen Magyarország már geopolitikai helyzete, mérete illetve természeti erőforrásainak szűkössége miatt sem teheti meg, hogy bezárkózik. A **kereskedelmi forgalom GDP-hez viszonyított arányának** ma nagyjából 126 százalékot kitevő hányada azonban világviszonylatban is **rendkívül magas külgazdasági nyitottságot** jelent. Ez egyrészt fontos bevételi forrása és növekedési motorja a magyar gazdaságnak, másrészt azonban a globális világgazdaságban ez a nagymértékű nyitottság érzékenyebbé is teszi az országot a külső sokkokkal szemben.
- 2) **A külkereskedelmi forgalom mennyisége az elmúlt évek alatt megháromszorozódott,** s mind az áruexport, mind az áruimport dinamikusan bővül. A **külkereskedelmi hiány mértéke ugyanakkor folyamatosan javuló trendet mutat,** annak mértéke 2005-ben még a bruttó hazai termék 3,2%-át, 2006 már csak 1,2%-át érte el. A 2007-ben bevezetésre kerülő megszorítások kapcsán előreláthatóan szűkül a belső fogyasztás, ami csökkenő importigényt, egyben javuló – egyes prognózisok szerint akár többlettel záruló – egyenleget jelenthet.
- 3) **A legfontosabb külgazdasági partnerek továbbra is az Európai Unió tagállamai,** az Unió csatlakozása óta a külkereskedelmi összefonódottság mértéke azonban csökkent. Amíg a csatlakozáskor a kivitelünk csaknem 80%-a irányult az EU piacokra, addig ez az arány az elmúlt két év alatt bekövetkezett kereskedelem bővülés és az új piaci lehetőségek kiaknázása következtében 76%-ra esett vissza. Mind-

emellett Magyarország **legfontosabb kereskedelmi partnere továbbra is Németország** (ahova az export 29%-a irányul), valamint Ausztria (6%) és Olaszország (5,4%).⁵

- 4) **Az Európai Unió csatlakozás hatására javultak az ország külpiaci megjelenésének feltételei**, ami az új Unió tagállamokkal folytatott kereskedelem bővülését hozta (40%-os export, 15%-os importnövekedés), míg a hagyományos partnerekkel a kereskedelmi kapcsolatok intenzitása a korábbi dinamizmussal folytatódott. A megváltozott kereskedelempolitikai szabályok kihasználása az EU-n kívüli államokkal folytatott kereskedelem dinamikus növekedéséhez vezetett. A külkereskedelmi kapcsolatainkat mindemellett továbbra is az európai gazdasági tér, azon belül is az Európai Unió határozza meg. **A magyar értékesítési mozgástér középtávon ezen térség fejlődési potenciáljának és növekedésének függvénye.** Ez a függőség azonban nem jelenti azt – éppen a világ gazdaság nemzetköziesedése, a transznacionális vállalatok globális stratégia alakítása folytán -, hogy a magyar gazdasági növekedés egyenes arányban tükrözné az európai gazdasági folyamatokat. A kedvező európai konjunktúra ugyanakkor kedvező feltételeket biztosíthat egy exportvezérelt magyar növekedéshez.
- 5) **Az EU tagállamokkal a külkereskedelmi kapcsolat nagyjából kiegyensúlyozott és határozott magyar pozíciójavulást mutat, ugyanakkor az ország fokozott energiafüggőségének és az energiahordozók világpiaci árának alakulása kapcsán jelentős külkereskedelmi hiány keletkezik az orosz relációban. Szintén egyenlőtlen a kereskedelmi kapcsolat az ázsiai országokkal szemben.** Az import tekintetében kevésbé meghatározó az EU-dominancia, a behozatal 68 százaléka érkezik az Unió tagállamaiból. Kiemelkedően fontos partnerek Németország (27,3%), Ausztria (6,7%), Olaszország (4,9%) és Hollandia (4,3%), míg az új tagállamok közül Lengyelország (3,8%) és Csehország (2,9%). A teljes magyar áruimport 7,4 százaléka származik Oroszországból, ami csaknem kizárólag az energiaimport részarányát takarja. Emellett egyre jelentősebb az ázsiai áruimport részaránya, ami már elérte a 16,9%-ot.
- 6) Az általános külkereskedelmi versenyképességjavulás mellett **az ország agrárpiaci pozíciója folyamatosan romlik.** Amíg a külpiacokon a magyar termékek keresettsége csak csekély mértékben bővült, addig a hazai piacokon megjelenő importtermékek teremtette konkurencia visszaszorította a hazai termékek iránti keresletet. Az agrárpozíció egyedül az EU-n kívüli államokkal szemben javult, ami az Unió csatlakozása óta érvénybe lépő közös agrárpolitika piacvédő szabályozásának köszönhető.
- 7) **A legfontosabb termékcsoportja a magyar exportnak a gépek és szállítóeszközök (a teljes export 61%-a), ami 80-85 százalékban a Magyarországon működő külföldi érdekeltségű vállalatok tevékenységének köszönhető.**⁶ A rendszerváltás óta összesen 55 milliárd euró működő-tőke érkezett az országba, amely hozzájárult a termelékenység növekedéséhez, a technológiai modernizációhoz és ezen keresztül exportkapacitások létrehozásához. A nem adóssággeneráló működő-tőke kapacitás létrehozásának emellett meghatározó szerepe van a külső pénzügyi egyensúly javításában. **A hazai kis- és közepes vállalkozások külpiaci aktivitása egyelőre**

⁵ Áttekintés a magyar külkereskedelem fő jellemzőiről, GKM 2006 december

⁶ Magyar Gazdaság, GKM

gyenge. A termékszerkezetre jellemző, hogy az energiahordozók és a feldolgozott termékek külkereskedelme (orosz- és ázsiai reláció) jelentős importtöbbletet indukál, míg a gépek és szállítóeszközök, valamint az élelmiszer külkereskedelem exporttöbbletet generál. **A szolgáltatások kereskedelme komoly exporttöbbletkezést juttatja már több éve az országot.** A 2006-ban keletkezett 800 millió eurós többlet bőven ellensúlyozni tudta az áruforgalom hiányát. A legsikeresebb ágazat az idegenforgalom volt, de valójában ma már az egyéb szolgáltatások is pozitív szaldóval zártak.

III. Rövid- és középtávú kilátások és a magyar mozgástér

Magyarország jövőbeni értékesítési kilátásait, a magyar exportlehetőségek alakulását a globális, egyre nyitottabbá váló világgazdaságban nagymértékben befolyásolja:

- a) a világgazdaság, illetve a világkereskedelem alakulása, azon belül is különösen az ország számára meghatározó európai gazdasági tér kilátásai és lehetőségei,
- b) a külkereskedelmi cserearányok, a dollár és euró árfolyamok, az energiaárak alakulása,
- c) a világgazdasági erőviszonyok átrendeződése, ami hatással lehet az ország külkereskedelmében meghatározó szerepet játszó transznacionális vállalatok stratégiájára,
- d) a világpiaci pénzkínálat, a likviditás alakulása, amely a tőkeberuházásokon keresztül hozzájárulhat a magyar gazdasági egyensúly fenntartásához,
- e) végül pedig a világkereskedelem kereteire meghatározó hatással bíró WTO tárgyalások alakulása.

a) A rövid- illetve középtávú előrejelzések nagyjából megegyeznek abban, hogy a világgazdaság növekedése 2010-ig a 4-4,5%-os ütemet éri majd el. Az áruk- és szolgáltatások világkereskedelmének alakulására vonatkozóan a prognózisok ennél dinamikusabb (eleinte 7,6 majd 6%-ra mérséklődő) növekedést vetítenek elő. Összességében tehát **némileg csökkenő dinamikájú, de alapvetően kedvező világgazdasági folyamatokra** számíthatunk az elkövetkező években. Ezt a nemzetközi környezetet azonban számos kockázati tényező ronthatja. **Veszélyt jelenthet az USA gazdaságának lassulása,** különösen ha hirtelen megy végbe. Az OECD prognózisa szerint az amerikai gazdaság túlfűtöttsége most ugyan kisebb, mint 2000-ben és az olajárak csökkenése is mérsékli az inflációs nyomást. Mindez jó esélyt adhat arra, hogy az Egyesült Államok gazdasága rövidtávon ne ingassa meg a világgazdasági növekedést. Ez a scenárió gyakorlatilag a jelenlegi trendek folytatódását, az Egyesült Államok vezető szerepe mellett a fejlett gazdasági centrumok bővülését, Kína felzárkózását vetíti előre.

Az IMF „vészscenáriója” szerint a világgazdaságban meglévő egyensúlytalanságok már rövidtávon sem fenntarthatók és a kiigazítás elkerülhetetlen. Ennek legfőbb okát az USA folyó fizetési mérleghiányának felduzzadásában látják. Az Egyesült Államok túlköltekezését jelenleg a külpiacon (mindenekelőtt Ázsia és az olajexportőr országok) finanszírozzák, ahol hatalmas többletek keletkeztek. Amennyiben jelentősen csökkenne az amerikai értékpapírok iránti kereslet, ez a kamatlábak és az árfolyamok ellenőrizhetetlen mozgásához vezethetne. Mindez egyrészt a protekcionista tendenciák meg-

erősödését hozná, végső soron pedig a világgazdaság lassulásához vezetne. A „mainstream” prognózis mindemellett ennek a scenáriónak egyelőre kis esélyt ad. Egyelőre sokkal valószínűbbnek látszik, hogy a tőkebeáramlás az Egyesült Államokba középtávon folytatódik. Mindenesetre teljesen nem lehet kizárni azt a scenáriót sem, amelyben az amerikai gazdaság lassulása magával rántja az európai (kelet-európai) növekedést, s amelyben Kína gyakorlatilag meghatározó központtá avanzsál már középtávon. Ez a scenárió egyértelműen a protekcionizmus, a bezárkózás irányába hatna, ami a világkereskedelem visszaesésén keresztül a világgazdaság (ezzel a magyar) növekedést is visszavethetné.

A magyar gazdaság számára meghatározó európai gazdasági térség jövője a jelenlegi helyzetben még nem egyértelmű. **Az optimális scenárió szerint az Európai Unió sikeresen alkalmazkodik a világgazdasági folyamatokhoz és a belső kohézió erősítésével és a technológiai újításokkal új alapokra képes helyezni a belső növekedést.** Nyilván ez a magyar gazdaság növekedési lehetőségeit javítaná, mozgásterét jelentősen tágítaná. A hanyatló és megújulásra nem képes európai forgatókönyv ugyan lényegesen szűkítené ezt a mozgásteret és még nagyobb hangsúlyt helyezne a hazai gazdaságpolitikára, ugyanakkor éppen a világgazdaság integráltsága folytán megintcsak nem jelentené a magyar gazdasági lehetőségek romba dőlését. Mindkét scenárióban ugyanis csak megfelelő gazdaságpolitikai mix segítségével lehetséges a nyereség maximalizálása.

b) **A dollár árfolyamának alakulása a világgazdaság egészére jelenthet veszélyeket,** hiszen a kialakult óriási amerikai hiány sok elemző szerint nagymértékű dollárleértékeléssel egyensúlyozható ki. Mivel azonban egyelőre az amerikai értékpapírok iránti érdeklődés töretlen, és azok visszaváltására egyelőre kevés esély van, ezért középtávon egy ilyen esemény bekövetkeztének is kicsi a realitása. Magyarország szempontjából sokkal inkább az energiárok mozgása hozhat már rövidtávon is érezhető hatásokat. A világkereskedelem alakulását nagyban meghatározta az elmúlt évben **az energiaárak alakulása,** amelynek köszönhetően nemcsak a világkereskedelmi forgalom értéke nőtt meg rohamos mértékben, de a természeti forrásokban szűkös államok (így Magyarország is) importszükségletének értéke is jelentősen megnövekedett. Az energiaárak az elmúlt évben 35%-kal emelkedtek, amelynek hátterében azonban nem a kereslet-kínálat alakulása, hanem a befektetési és fedezeti alapok érdeklődése állt. Éppen ezen kiemelkedő érdeklődés visszaesése miatt a prognózisok az elkövetkező évekre az energiaárak stagnálását, illetve egyes előrejelzések akár az árak csökkenését is előrevetítik, **ami Magyarország kereskedelmi cserearányainak javulását hozhatja.**

c) Napjaink globalizálódó világgazdaságában **a transznacionális vállalatok országhatárokat és kontinenseket összekötő tevékenysége még összetettebb, szerves rendszerré teszi a gazdasági kapcsolatokat,** globálissá váló stratégiájukkal minden korábbi mértéket meghaladó módon hatással léve a világgazdaság fejlődésére. A gazdasági centrumok világkereskedelmi súlyának átrendeződése a fejlődő országok (mindenekelőtt Kína, illetve India) javára valószínűleg hatással lesz a transznacionális vállalatok regionális stratégiájára a méretgazdaságossági és telephelyi előnyök maximalizálása érdekében. Figyelembe véve, hogy napjaink világgazdasági környezetében éppen ezek a vállalatok a versenyképesség és növekedés hordozói, a hazai gazdaságpolitikának olyan telephelyi viszonyokat kell biztosítani, amelyek nemzetközi szinten is versenyképesek és amelyek erősítik az ország működőke megtartó képességét.

d) A dinamikus működőtőke-áramlás a múltban meghatározó hatással bírt mind a gazdasági növekedésre, mind a kereskedelem bővülésére. Egyelőre nem látszik biztosított-nak ilyen mértékű tőkeállomány bevonásának lehetősége középtávon, és egyre több elemzés húzza alá a az inflációs nyomás által kiváltott **globális likviditás beszűkülésének veszélyét**. Ez nagyon súlyos következményekkel járhat az olyan feltörekvő piacokra, mint Magyarország. A monetáris kondíciók túlzott szigorítása finanszírozási válságot idézhet elő, a növekvő inflációs nyomás mellett tehát a jegybank mozgástere igen szűk az optimális monetáris politika kialakításában. A nemzetközi piacok egyelőre az európai uniós tagságnak köszönhetően kitartanak a régióbeli befektetéseik mellett, **az euró-csatlakozás késlekedése azonban növeli a finanszírozhatóság kockázatát**.

Ez különösen azért okoz gondot, mivel a térség (de Magyarország különösen) nagymértékben támaszkodik a külső finanszírozási forrásokra. Ez nem csak a működőtőke gazdasági növekedésben meghatározott szerepére igaz, de még regionális összehasonlításban is rendkívül magas a banki hitelek aránya. Mindez a folyó fizetési mérleghiány felduzzadásával, a külső eladósodottság növekedésével, a háztartások devizaadósságai kapcsán pedig a lakosság eladósodottságának kockázatával jár. Mindez komoly veszélyt jelent a jelenlegi nemzetközi pénzviszonyok között, amikor **a világpiacon a kamatok folyamatos emelkedésére kell számítanunk**. Az EKB újabb tőkeemlése készül és Japánban is várható a reálkamat emelése. Ez a helyzet lényegesen **drágítja majd az adósságtörlesztést**, ami a magyar adósságállomány erőteljes megnövekedése folytán komoly egyensúlytalanságokat okozhat.

e) **A globális egyensúlytalanságok kialakulásának lehetősége és a fejlődő országok teremtette növekvő versenyhelyzet a protekcionista gazdasági tendenciák erősödésének veszélyét hordozza magában.** Ez látszik megmutatkozni az Egyesült Államok ideiglenes védővámok bevezetésére tett lépéseiben, az euró-atlanti kapcsolatokban, az európai unión belüli kereskedelem alakulásában (nemzetközi felvásárlásokat nehezítő intézkedések), valamint a fejlődő országokkal szemben életbe léptetett intézkedésekben (szociális dömping). A protekcionista tendenciák megerősödése köztudottan a világgazdasági növekedés lassulását hozná és a világgazdasági nyitottság ellenében hatna. A nemzetközi szinten ezért is fokozott igyekezet látszik a kereskedelempolitikai tárgyalások sikeres lezárása érdekében, ami pótlólagos növekedési forrásokat szabadíthatna fel. A magyar érdekeket is képviselő Európai Bizottsági vélemény a Dohai Forduló tárgyalásai során egyértelműen kiáll a multilateralizmus mellett, és a más területeken megfogalmazott európai érdekek érvényesítése érdekében komoly engedményeket tett mindekeleltől agrárterületen. Az Unió álláspont cserébe azt várja a világkereskedelemben bekapcsolódott fejlődő országoktól, hogy elősegítsék a WTO keretein belül nem szabályozott nem-tarifális akadályok felszámolását, a szellemi tulajdonjogok védelmének nemzetközi szintű szabályozását, a befektetések, a közbeszerzés, illetve a verseny területén a liberalizáció erősítését. Magyarország szempontjából különösen fontos az európai szinten megfogalmazott törekvés az energia, a nyersanyagok, a fémek és fémhulladékokhoz való hozzáférés minél szélesebb körű biztosítására az erősödő nemzetközi kereslet mellett, ami hatékony közösségi fellépés esetén a magyar energiadiverzifikálásra irányuló törekvéseket is előmozdíthatja.

IV. Ajánlások a magyar külpiaci stratégia alakítására

A magyar külpiaci stratégia számára a fentiekben bemutatott tendenciákból az alábbi következtetések, illetve ajánlások megfogalmazása következik:

- **A kis, nyitott magyar gazdaságnak elemi érdeke a globalizálódó világgazdasági folyamatokban való aktív részvétel**, az abból származó előnyök kiaknázása, a veszélyek felismerése és kezelése. A nyitottság alapvető feltétele a gazdasági növekedésnek, a foglalkoztatottság bővülésének, versenyhelyzetet teremt, ami a hazai gazdaságot kreatív belső nyomás alá helyezi és megújulásra készíti. Ezért nem lehet kérdéses, hogy a magyar külpiaci stratégiának a liberalizáció jegyeit kell magán viselnie.

* Az Európai Unió tagság meglehetősen beszűkíti a külpiaci megjelenés alakításának lehetőségeit. A nemzetközi kereskedelem szabályrendszerét illetően az Európai Unió által kötött megállapodások, míg az Unión belüli kereskedelem vonatkozásában a belső piac szabályai érvényesülnek. Ebből a logikából fakadóan **elemi érdek a magyar lobbitevékenység dinamizálása európai szinten**, hogy a magyar diplomácia ha nem is döntéshozói, de legalább **döntés alakító szerepet játszasson a nemzetközi kereskedelempolitikai tárgyalásokon, illetve az Európai Unió jövőképeinek alakításában.**

* A magyar külpiaci tevékenység nagymértékben az országban megtelepedett külföldi vállalatok, transznacionális cégek tevékenységének függvénye. Az ország nem lehet sikeres versenyképes hazai vállalati réteg nélkül. **A hazai gazdaságpolitika elemi érdeke a magyar kis- és középvállalati tevékenység előmozdítását.** Ez újabb potenciális növekedési motort jelenthet az eddig nagymértékben külföldi társaságok tevékenységére támaszkodó hazai gazdaságnak, és egyben az ország függőségének csökkentésében, a magyar mozgástér bővítésében is hasznos szerepet tölthetne be. Ennek egyik legfontosabb eszköze a **kiszámítható, tervezhető gazdasági környezet biztosítása, az átlátható adó és jogi szabályozási környezet, ami legalább középtávú tervezésre ad lehetőséget.** Az aktív támogatáspolitikai elsődleges célpontja az innováció, a tudás elősegítése.

* **A külkereskedelem dinamizálására ágazati szinten és földrajzi szempontból egyaránt számos lehetőség kínálkozik. Az ágazati szintű bővítés fontos területe a szolgáltatások kereskedelme lehet**, ami a legdinamikusabban fejlődő és legnagyobb potenciállal rendelkező kereskedelmi ágak bizonyult. A hazai vállalatok az innovatív, kisebb tőke és nyersanyag befektetésre, de nagyobb tudás-inputra szoruló ágazatokra specializálódtak, amelyek külpiaci megjelenését a magyar stratégiának is elő kellene segíteni. Ez fontos versenyképesség-növelő tényező is lehet a magyar gazdaságban.

* Az ágazati diverzifikáció mellett a külkereskedelmi tevékenységének **földrajzi diverzifikálása** is elsődleges fontosságú lehet a magyar mozgástér szempontjából.

- **az EU-n belül:** Magyarország exportjának meghatározó része már ma is az Európai Unió piacain talál gazdára, ezen piacok felé nem várható lényeges átrendeződés. **A külkereskedelem dinamizálására az újonnan csatlakozott országokkal nyílik lehetőség.** A kelet-európai régió fejlettségi fokának emelkedésével nő az ottani importkereslet, emellett az Unió belső piac teremtette lehetőségek különösen

kedveznek a régiókon belüli gazdasági együttműködésnek. **Érdemes a már meglévő EU-s piacok diverzifikálása**, ami azáltal hozna egészségesebb szerkezetet, hogy csökkentené az egy-egy ország importkeresletének csökkenéséből származó keresleti hatások veszélyeit. A meglévő piacok (mint Németország) esetében a külpiaci tevékenység további aktivizálására az ágazati szinten definiált exportösztönzési politika adhat lehetőséget (pl. biotechnológia, vagy orvostechnológia).

- **az EU-n kívül: A magyar gazdasági diplomácia fontos feladata keleti-európai gazdasági együttműködés dinamizálásának elősegítése, az orosz és ukrán piac lehetőségeinek feltérképezése.** A reláció fontos azért, mert az energia függőségünk komoly külkereskedelmi hiány felhalmozódásához vezetett, másrészt a földrajzi közelségből, a korábbi kapcsolatok felélesztésének lehetőségéből adódó exportpotenciál kiaknázása fontos kitörési pontot jelent ebben a relációban. **A másik lehetséges iránya a magyar külpiaci megjelenésnek Dél-Kelet-Európa**, ahol a politikai stabilizálódással a gazdasági kapcsolatok fejlesztésének kiváló terepe kínálkozik. A magyar külpiaci stratégiának különleges hangsúlyt kell helyezni a néhány éven belül világkereskedelmi nagyhatalommá avanszáló Kínára, az ottani exportlehetőségek feltérképezésére.

A világgazdasági nyitottság és az ennek kapcsán meghatározó világgazdasági folyamatok nemcsak új piacok meghódítására adnak lehetőséget, de olyan kihívások elé állítják az országot, amelyek kezelése fontos és a magyar gazdaságpolitika számára alapvető feladatokat definiál. Ilyen kihívások a következők:

- **az energiafüggőség mérséklése** mind az energia hozzáférés lehetőségeinek javításán, mind az energiafelhasználás gazdaságosabb megoldásainak keresésén, az energiahatékonyság elősegítésén keresztül.

- **az euró bevezetése** csökkentené az esetleges sokkhatások kialakulásának veszélyét. Egyrészt a magyar külpiaci tevékenység számára kiszámítható cserearányviszonyokat teremtene az árfolyamok alakulása szempontjából, másrészt a külső finanszírozási forrásokhoz való hozzáférés lehetőségeit javítaná.

- **az adósságbiztonság elősegítése** az euróövezeti tagsággal, hiszen ezáltal Magyarországot a jelenleginél akár kedvezőtlenebb adósságfelhalmozási folyamatok sem ingatnák meg, hiszen az euró stabilitását az eurózóna pénzügyi stabilitása szavatolja. A jelenlegi környezetben azonban elemi érdek a hazai megtakarítások növelése, illetve a beáramló működőtőke szintjének fenntartása a kiegyensúlyozott gazdasági helyzet fenntartása érdekében.

Hivatkozási jegyzék

Áttekintés a magyar külkereskedelem fő jellemzőiről és aktuális folyamatairól, Gazdasági és Közlekedési Minisztérium Stratégiai Főosztály, 2006. szeptember

Global Economic Prospects – Managing the Next Wave of Globalization, World Bank Report Washington 2007

Global Growth Centres 2020, Deutsche Bank Research, 2006 december

Gyorstájékoztató a KSH adataiból, Külkereskedelmi termékforgalom alakulása, 2006 január-november

Farkas, Péter: Középtávú világgazdasági és részben társadalmi prognózis, meghatározó növekedési tényezők, KÜM stratégiai kutatások

Kiss, Judit: A világ áru- és szolgáltatáskereskedelmének alakulása, KÜM stratégiai kutatások, 2007

Magyar Gazdaság 2006/3, Gazdasági és Közlekedési Minisztérium Stratégiai Főosztály, 2006. december 11.

Negyedéves előrejelzés a magyar gazdaságra, ICEG European Center, 2006. 4. szám

Neuhaus, M: Opening economies succeed, More trade boosts growth, Deutsche Bank Research, Nov. 11., 2005

World Investment Report, 2006, UNCTAD, 2006, New York and Geneva

World Trade Report 2006, WTO, Geneva <http://www.wto.org>